

---

## VI. Iudaismul

---

Mihai Nistor

### VI.1. Originile religiei iudaice

Mozaismul este una dintre cele mai vechi religii ale lumii antice. Apărut în mileniul al II-lea î.d.H., într-un trib semit de nomazi, ce peregrinau prin ținutul numit în Vechiul Testament *Țara Canaan*, Iudaismul, spre deosebire de alte religii naționale, s-a păstrat fără modificări esențiale până în zilele noastre.

În cadrul religiei mozaice istoricii disting mai multe perioade: *biblică*, *talmudică*, *rabinistă* și *reformată*. Din considerente metodologice, mai simplu, se poate vorbi de două epoci principale: prima, până la dărâmarea Ierusalimului (anul 70 d.H.); a doua, după instaurarea dominației romane, mai exact, după distrugerea Ierusalimului în anul 70.



Principalele izvoare privind originile iudaismului sunt: *Vechiul Testament* sau prima parte a *Bibliei*, compusă din *Torah* sau *Legea*, formată din cele cinci cărți ale lui Moise (Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerii, Deuteronomul); *Profeții* și *Scrierile*. Originea acestor cărți nu este elucidată definitiv, însă investigațiile științifice demonstrează că Biblia a avut o istorie îndelungată și contradictorie, în paginile ei fiind reflectate în chip sacramental și metaforic normele moralității, creația artistică, principiile etice și religioase.

Ortodoxismul folosește versiunea greacă a Vechiului Testament – *Septuaginta* – alcătuită în timpul Macabeilor, sub Ptolomeu Philadelphus (aprox.230 î.d.H.), pe care au folosit-o și apostolii, deși versiunea *Hexaemeron* a fost realizată mai înainte. Ca document literar, Biblia conține coduri literare și juridice, cronici, legende, lirică erotică, eposul eroic etc.

În afară de cărțile Bibliei există și alte scrieri privind geneza religiei mozaice: lucrarea istoricului evreu Josephus Flavius *Războiul iudeilor*, elaborată pe baza unor mărturii despre evenimentele din anii 66-70 sau manuscrisele în limba ebraică descoperite în anii 1947-1957 în peșterile de lângă Qumran de pe litoralul Mării Moarte. Aceste manuscrise au proiectat o lumină nouă asupra procesului formării religiei iudaice.

*Thora* sau *Thorah*, după concepția rabinică, este cartea sacră a iudaismului, întrucât conținutul ei i-a fost revelat lui Moise pe muntele Sinai. Alte scrieri, cum sunt *Talmudul*, adică *Mișna* și *Ghemara* nu sunt de inspirație divină. *Thora* este socotită și un fel de ființă divină, creată de Dumnezeu cu două mii de ani înainte de crearea lumii, având rolul de sfătuitor în facrea universului. “Unii rabini au încercat să rezume prin enunțarea unui singur verset, a unei singure *mitzva* (poruncă) chintesența Torei: «altuia nu face ce ție nu-ți place, aceasta este toată *Torah*, restul sunt doar comentarii. Acum du-te și studiază»”.<sup>36</sup> *Mișnah*, care formează coduri de legi juridico-religioase iudaice, constituie un foarte important izvor pentru cunoașterea vieții religioase a evreilor din primele două veacuri. În secolele III și IV *Mișna* fusese supusă unor ample comentarii și interpretări numite *Ghemara*, care, împreună cu *Mișna*, formează *Talmudul* din Babilon sau *Talmudul* de la Ierusalim. Pentru rabinii *Talmudului* există un Ierusalim ceresc legat de Ierusalimul pământean. Ei spun lui Dumnezeu: “Nu voi intra în Ierusalimul ceresc înainte de a fi intrat mai întâi în Ierusalimul pământean” (36, 86)



**“altuia nu face ce ție nu-ți place”**

*Talmdul* din Babilon a fost scris în limba aramaică și este mai des citat, întrucât este de patru ori mai mare decât cel de la Ierusalim. Cele două talmuduri ale mozaismului sunt opere de mari proporții, cu caracter juridic, integrând în sine, sub formulări concise și obscure, discuții, legende, povestiri, date științifice, prescripții religioase, norme etice, considerații teologice asupra cultului și dogmaticii, mituri, parabole, fabule, proverbe etc. *Talmudul* din Babilon sau *Talmudul Bavli* conține 5894 de pagini și este expresia sintetică a întregii vieți economice, social-politice și culturale a poporului evreu, ale cărui vechi credințe și mituri alcătuiesc conținutul principal al mozaismului.

Pe lângă scrierile menționate, există și o literatură iudaică sectară, diferită de cea canonică, cum este “*Noua alianță*”, din ale cărei scrieri unele au fost descoperite în grottele de la Qumran.

## VI.2. Teologia iudaică

Dogma principală a teologiei mozaice este credința într-un singur Dumnezeu Iahve (Iehova), considerat creatorul lumii, atotputernic, rău și bun în același timp, cunoscut grație revelației pe care El a făcut-o lui Moise și profetilor.

“Prin tetragramonul YHWH, Dumnezeu este evocat ca Dumnezeu de iubire, cu care noi stabilim o relație personală, căci ne adresăm lui cu Tu, ca unui tată sau unui prieten” (36, 90). Iudaismul afirmă unitatea și unicitatea lui Iahve, adică este negată existența altor divinități; fiind deci unic în ființa sa, nu se admite posibilitatea mai multor ipostaze în ființa divină, așa cum este Sfânta Treime în creștinism. Atributele principale ale divinității supreme în mozaism sunt aproape identice cu cele din creștinism sau islamism: eternitatea, omnipotența, omniprezența și omnisciența. De remarcat că iudaismul a devenit de timpuriu o religie monoteistă, deși a parcurs, ca și celelalte religii, toate formele primare ale credințelor: totemismul, cultul strămoșilor ș.a.

Teologia iudaismului se fundamentează pe concepția eschatologică, însă fără vreo răsplată după moarte; pe credința în învierea morților și venirea Mesiei, a Mântuitorului celest, adică principii specifice monoteismului în genere.

### poporul ales de Dumnezeu

Dacă religia mozaică nu propovăduiește ideea unei recompense după moarte, atunci ea a dezvoltat teoria “poporului ales de Dumnezeu”, care s-a manifestat deosebit de puternic în epoca “celui de al doilea templu”, adică perioada care poartă și denumirea de “perioada de după captivitate”.

Iudaismul este prin excelență o religie legată de valorile vieții terestre și nu a celor celeste, transcendente. Acest lucru se poate constata cercetând principiile moralei iudaice care manifestă o opoziție categorică față de ascetism.

“Iudaismul, spune dr. Moses Rosen, neagă asceza, se situează pe poziție pozitivă în fața drepturilor trupului de a se înfrupta din plăcerile vieții”<sup>37</sup>.

Demn de reținut, în acest context, este faptul că iudaismul a devenit la un moment dat chiar o religie pragmatică, dobândind în timp statutul unei religii monoteiste de o uimitoare spiritualitate și elevație.

Originalitatea iudaismului, bazată pe o anume vocație de abstractizare a gândirii ebraice a fost observată încă din antichitate. Tacitus scrie că “iudeii cunosc o singură forță divină, și numai cu mintea, acea făptură preaînaltă este etrnă, inimitabilă și nepieritoare”.<sup>38</sup> El Yahveh este ființa absolută, nenăscută, fără obârșie, indestructibilă, adică o existență în sine, o divinitate pe care se va întemeia o religie absolută. “Conceptul religiei absolute, spune Hegel, conține în el faptul că religia este aceea care își este sieși obiectivă. Dar numai conceptul. Una este acest concept și alta este conștiința acestui concept”.(2, 426)

În perioada contemporană, tendințele mistice și raționaliste apărute încă în Evul mediu, vor reînvia în forme sectante, cum este Hasidismul, Haskala sau diferite variante ale neoiudaismului, doctrine religioase orientate spre raționalism, care s-au răspândit mai ales în Europa occidentală. Aceste înnoiri ale iudaismului se fac “printr-un effort comparabil cu binecunoscutele forme de *aggiornamento* catolic. Acest reformism tinde spre un acord între tradiție și concepția științifică modernă despre lume, dar în numele unui singur Dumnezeu spiritual care este creatorul universului (29, 167).

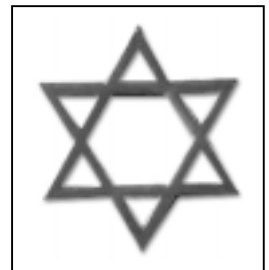
### VI.3. Cultul mozaic

Ca în orice altă religie, formele cultice ale iudaismului sunt expresia transunerii în viața de zi cu zi a principiilor teologiei mozaice.

Teza fundamentală a religiei ebraice este *răscumpărarea eshatologică*. De aceea, toate rugăciunile, sărbătorile, actele sfinte, morala, toată viața religioasă se vor afla sub semnul profețiilor eshatologice, conform cărora, exilul, captivitatea, înfrângerile suferite cu perșii și romanii, toate vor fi răscumpărate într-o lume purificată în urma “judecății de apoi”, care va fi cârmuită de Iahve sau de un rege desemnat de către Dumnezeu, care va domni în numele său. Acest rege, numit “Unsul” sau *Mesiah*, era considerat ca fiind coborât din seminția lui David.

Deși eshatonul a înrâzmat, totuși speranțele mesianice nu au dispărut niciodată definitiv. De fapt, ca orice altă istorie a unui popor care a avut de înfruntat numeroase vicisitudini, istoria evreilor este un permanent efort de a converti evenimentele istorice în tot atâtea momente ale mântuirii.

Apocaliptica iudaică este de sorginte elenistico-orientală, temeiul soteriologiei ebraice rămâne tot concepția Vechiului Testament despre mântuire. După Mircea Eliade, aici “avem de-a face cu un fenomen spiritual foarte important, anume *creativitatea religioasă suscitată de sincretism*” (33, 267). Istoricul român al religiilor mai arată că în a doua jumătate a sec. al II-lea î.d.H. datorită dezvoltării surprinzătoare a diasporei și, în parte, activității misionare, iudaismul era pe punctul de a deveni o *religie universală*. Însă abandonul misiunii universale a fost prețul ce trebuia plătit spre a salvagarda comunitatea izraelită. La urma urmei, spune Eliade, esențialul era continuitatea istorică a poporului evreu, a cărui primă datorie era să-și mențină intactă identitatea sa până la sfârșitul istoriei. Și aceasta a făcut-o în special prin manifestările cultice ale religiei sale.



Locul oficierei actelor divine este sinagoga, care ține locul templului de la Ierusalim, deși seamănă, mai curând, cu o casă de rugăciuni sau de învățământ religios și de întruniri. În partea din spate a lăcașului se află o lădiță cu suluri ale Torei, numită *Tebah* sau *Arca alianței*, *Chivotul Legii*, iar în perioada arhaică *Cortul adunării*. În *Tebah* se păstrau *Tablele Legii*, care au însoțit poporul evreu în toate peregrinările sale. Cultul ebraic nu are preoți propriu-ziși, fiindcă rabinii sunt consilieri și juriști, iar oficiantul este de obicei capul familiei. În timpul rugăciunilor de la sinagogă, este necesar să fie prezenți cel puțin zece credincioși de sex bărbătesc trecuți de 13 ani. Ritul religios este de două feluri: *sefard*, adică cel spaniol-portughez și *askenazi*, german-polonez, care se deosebesc prin texte și muzică liturgică.

Ritualul mozaic se referă la alimentația, îmbrăcămintea, programul zilei, rugăciunile, respectarea sărbătorilor. Numeroase interdicții și reguli alimentare s-au păstrat până în zilele noastre. Păstrarea sărbătorii de sâmbătă, *Sabatul*, este supusă unor reguli deosebit de stricte. Sărbătorile religioase sunt de două feluri: vesele și triste. Din rândul celor dintâi fac parte: Paștele (Pesah), Cincizecimea, Sărbătoarea Corturilor, Hanuca și Purim, iar cele triste sunt Roș-hasana și Yom-kipur. \*

O serie de rituri sunt în legătură cu principalele momente din viața omului: nașterea, căsătoria, decesul etc. Astfel, în a opta zi de viață copilul de sex masculin trebuie să fie supus circumziunii, pe care o poate face tatăl nou-născutului sau, cel mai adesea, specialistul comunității, numit *mohel*, care dă și numele copilului. Acest ritual se întemeiază pe credința că cei circumciși sunt asigurați de viață veșnică în cer. Originea acestui obicei nu este destul de clară, deși se pare că el este legat de vechiul ritual al inițierii. Biblia atribuie introducerea acestui rit lui Avraam, care a primit pentru aceasta o poruncă specială de la Dumnezeu.

Căsătoria se celebrează în sinagogă, când mirele și mireasa sunt acoperiți cu un văl, care simbolizează sacralitatea actului matrimonial. Mirii beau vin dintr-o cupă, se recită rugăciuni, se pronunță șase binecuvântări și se citește un contract (*ketuba*). Moartea este considerată de evrei ca un somn profund provenit din despărțirea sufletului de trup. Deși moartea este înțeleasă ca o pedeapsă pentru păcatul strămoșesc, Vechiul Testament nu explică precis soarta sufletului după despărțirea lui de corp până la “judecata de apoi”.

În prezent, religia mozaică cunoaște două direcții principale: cea *conservatoare* sau ortodoxă și curentul *reformist*. Prima orientare respectă cu mai multă rigoare vechile tradiții și ritualuri, având la rândul ei două nuanțe – askenazit și sefard, iar cea de-a doua orientare, reformată, ai cărei adepți trăiesc mai ales în Statele Unite ale Americii – șase milioane (în timp ce în statul Israel trăiesc aproximativ patru milioane), a făcut unele

---

\* Despre semnificația acestor sărbători, vezi: M.Nistor, *Dicționar de religiologie*, Editura Universității “Al.I.Cuza”, Iași, 1982.

concesii ideilor filosofice iluministe și respectă cu mai puțină strictețe ritualurile religiei iudaice.

## VI.4. Vechiul Testament

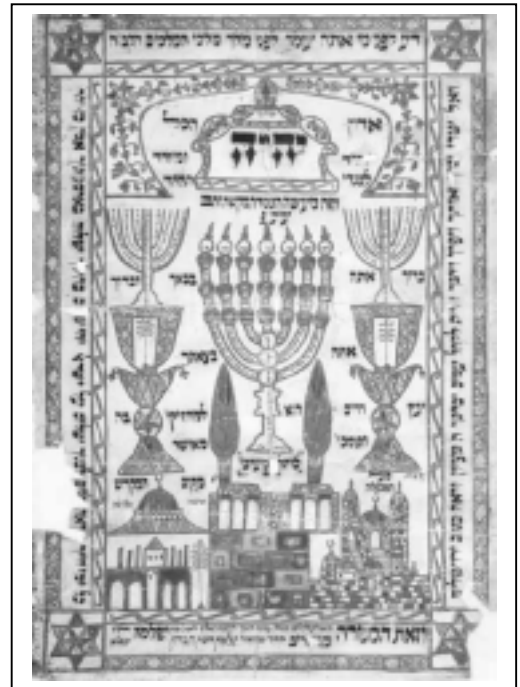
Biblia evreiască, pe care creștinii o numesc Vechiul Testament, este cartea sacră cu cele mai multe traduceri și cei mai mulți cititori din lumea contemporană. Acest document inestimabil al culturii umane a fost redactat integral în limba ebraică, cu excepția unor versete scrise în aramaică – limba semită asemănătoare cu ebraica.

Cuvântul *biblie* este de origine iudeo-helenistică, care înseamnă *carte* și care se înfățișează ca o culegere de douăzeci și patru de cărți sfinte, formând astfel o întreagă bibliotecă.

Vechiul Testament oglindește istoria de început a omenirii și primul dialog al omului cu Dumnezeu.

“*Biblia*, scrie părintele Ion Bria, conține o mare varietate de scrieri de divers valori spirituale, dar de aceeași însemnătate pentru Revelație. Texte dogmatice și profetice stau alături de descrieri istorice, cronologii, rugăciuni, reguli civile, viziuni. Ea este mai presus de orice cuvântul lui Dumnezeu scris sub inspirația Duhului sfânt despre iconomia mântuirii realizată de Iisus Hristos. Ea este o carte religioasă care conține adevărul lui Dumnezeu despre creație, fără să fie o carte de știință, de cosmologie, bilologie sau istorie”.<sup>39</sup>

În acest sens, vom încerca să prezentăm câteva povestiri sau mituri biblice (desigur, termenul de “mit” este luat în sens eliadesc, ca istorisire sacră a unor evenimente care s-au petrecut aeva *in illo tempore*). Așa se explică de ce această Mare Carte a conștiinței și culturii umane, monument literar religios, de o valoare morală, dogmatică și artistică continuă să trezească un interes deosebit nu numai din partea tologilor sau reprezentanților clerului, ci și a cercetătorilor, istoricilor, literaților și chiar a savanților, fiindcă Vechiul și Noul Testament au devenit pentru mulți contemporani ceea ce de fapt sunt: un document cultural-istoric, de o factură deosebită, conținând un mare număr de legende, mituri, vechi cronici și cărți profetice ori sapiențiale și oferind soluții pentru toate problemele existențiale.



Astfel, în *Geneza*, cartea primă a “Pentateuhului”, cuprinde cosmogonia mozaică, adică opera Divinității, care aduce totul din neființă la ființă: “La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor. Și a zis Dumnezeu: “Să fie lumină!” și a fost lumină”.<sup>40</sup> Tot în prima parte a Bibliei se arată începutul neamului omenesc și principalele etape ale istoriei sale: petrecerea în paradis, căderea în păcat, familia lui Adam, fratricidul lui Cain, urmașii lui Cain, ai lui Set, înrăutățirea oamenilor, ștergerea păcatului prin potop, salvarea lui Noe etc.

Povestea biblică despre *potopul universal* reprezintă una dintre multiplele variante ale concepției eschatologice, ale mitului distrugerii lumii de către o divinitate ofensată. În prima carte a Vechiului Testament se spune că urmașii lui Adam și ai Evei au populat întreg pământul, însă, apăsăți de păcatul originar, comiteau fărâdelegi. Atunci Creatorul a hotărât, ca printr-un diluviu general, să distrugă tot de pe fața pământului. Având credința că o altă generație de oameni va fi mai bună, poruncește lui Noe să construiască o corabie pentru a supraviețui acestui cataclism. De la început se impune o precizare: legenda potopului universal este prezentă în mitologia tuturor popoarelor care trăiau pe țărmurile unor mari fluvii: asiro-babilonienii, egiptenii, indienii, chinezii etc. În acest caz, interesează dacă mitul diluviului mondial pornește de la un fapt real sau nu, deoarece investigațiile arheologice au dovedit că în Mesopotamia, de pildă, au avut loc, în perioada arhaică, multe inundații catastrofale. Un modest funcționar al Muzeului Britanic din Londra, George Smith, citind tăblițele cuneiforme depozitate în pivnița muzeului, descoperă în secolul trecut primul poem al omenirii – “Ghilgameș” și a fost frapat de asemănarea izbitoare a potopului sumerian cu versiunea biblică, iar un alt englez, arheologul Leonard Woolley, descoperitorul orașului Ur, a demonstrat că în vremuri imemorabile, întreaga Mesopotamie a fost inundată. Mitul despre potopul universal a trecut de la sumerieni la akkadieni și babilonieni și de aici în Vechiul Testament.

**potopul  
universal**

O mare circulație în cultura umanității o are mitul biblic al *fructului oprit*. În concepțiile mitopoetice ale iudaismului și creștinismului, “fructul oprit” reprezintă rodul unui arbore numit “Pomul cunoașterii binelui și răului” sau “Arborele științei”. Conform Vechiului Testament, lui Adam i s-a poruncit să nu mănânce din “pomul cunoașterii”, căci în ziua în care gustă din fructul oprit va deveni muritor. Interdicția divină fiind încălcată perechea primordială săvârșește păcatul originar și, în consecință este izgonită din Eden. “Pentru că ai ascultat vorba femeii tale și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit: “să nu mănânci”, blestemat va fi pământul pentru tine. Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale. În sudoarea feții tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul din care ești luat: căci pământ ești și în pământ te vei întoarce”.(4o, 14)

Mitul “fructului oprit” nu este propriu doar iudaismului și creștinismului, ci se întâlnește și în cultura sumeriană, mesopotamiană, indiană și musulmană. După Karl

Jung, aceasta ar fi o dovadă că mitul “pomului cunoașterii” reprezintă un arhetip, adică o imagine arhaică, specifică inconștientului colectiv al popoarelor care ar sintetiza experiența primară a umanității. Interpretarea culturologică a mitului despre “fructul oprit”, dezvăluie una dintre posibilele lui semnificații: efortul omului comunității gentilice și tribale de a explica natura relațiilor interumane, inițierea oamenilor în tainele cunoașterii și dobândirea conștiinței de sine.

Mitul “pomului cunoașterii binelui și răului” reactualizează condiția omului auroral care încearcă o comprehensiune cât mai complexă a realității, depășirea stării de ființă primitivă și realizarea primilor pași spre umanizare și civilizație.

În încheiere, trebuie spus că *Biblia*, cartea sacră a iudaismului și creștinismului, este o frumoasă și pilduitoare carte de adevăruri eterne. De aceea, scrierile biblice nu trebuie interpretate din perspectiva rigurizității logice a savantului. Nu despre certitudinea omului de știință vorbește Sfânta Scriptură, ci despre credință, ca dimensiune fundamentală și inalienabilă a conștiinței umane, întrucât, “credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute. Prin ea, cei din vechime au dat buna lor mărturie”.<sup>40</sup>